שני לוחות הברית — בהעלותך

אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות (במדבר ח, ב). כתיב (משלי כ, כז) נר אלהים נשמת אדם, צריך לראות תמיד שתהא מאירה נשמתו מתורה וממצות. וגוף האדם הוא כצורת מנורה, כי במנורה היו ג' בליטות של קנים יוצאות ושל מעלה קטנה משל תחתיה. כן האדם בליטת הרגלים ובליטת הידים ובליטת האזנים והגוף שבו הלב הוא גוף המנורה. וגבהו של מנורה ח"י טפחים, דהיינו ג' אמות כשיעור אדם בינוני כמו שכתבו התוספות במסכת שבת פרק המצניע (צב, א, ד"ה אישתכח):

והמנורה צריכה להיות מקשה, דהיינו חיבור אחת. מורה על החיבור ואהבת לרעך כמוך. עד ירכה עד פרחה, מגדול ועד קטן. ובזה יובן מה שנאמר (במדבר ח, ג) ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה וגומר, פירש רש"י להגיד שבחו של אהרן שלא שינה. וקשה מה שבח הוא זה שלא עבר על ציווי של הקב"ה, פשיטא. או למה מגיד דוקא במצוה זו. אלא לא שינה מסוד הכוונה דמנורה המורה על האחדות והשלום, וכן היתה מדתו של אהרן (אבות א, יב) אוהב שלום ורודף שלום:

על פי ה' יסעו ועל פי ה' יחנו (במדבר ט, יח), ואח"כ כתיב (שם כ) על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו. יש רומז מוסר בכאן על כל פעולה או תנועה שהאדם עושה יאמר אם ירצה השם או בעזרת השם. למשל בלכתו בדרך יאמר הנני נוסע בעזרת השם יתברך, ובדעתי לחנות במקום פלוני בעזרתו יתברך אם ירצה. וכשבא למקום החניה, אז יחזור ויתן שבח ויאמר, הנה בעזרת הש"י באתי הנה, ובדעתי ליסע לזמן פלוני בעזרתו יתברך אם ירצה. נמצא שם שמים שגור בפיו בשעה שעולה במחשבתו ובשעת מעשה, ככה בכל פעולותיו:

ואם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג (שם יא, טו). איתא בזוהר (ח"ג קנה, ב), אמר בלשון נקיבה, לפי שהיה מתגבר כח הדין והתחיל לשלוט המיתה בעולם שעליה נאמר (משלי ה, ה) רגליה יורדות מות, ולכן אמר משה הרגני נא הרוג. מיד (במדבר יא, טז) ויאמר ה' אל משה אספה לי שבעים איש וגו'. אמר הקב"ה, אתה מבקש מיתה בכל פעם, הנה אצלתי מן הרוח וגו', ואז ידע משה שהוא ימות ולא יכנוס לארץ, שהרי אלדד ומידד ניבאו על זה:

ומכאן למדנו שלא יקלל אדם את עצמו, שהרי כמה מלאכים ממונים ממתינים על ענין כזה כשהאדם מקלל את עצמו. וכן כאן משה לא בא לידי ענין זה אלא על ידי שקילל את עצמו. ולכן במלאכת המשכן לא הוזכר משה כאשר הוזכר אהרן והנשיאים לחנכת המזבח, לפי שאמר (שמות לב, לב) ואם אין מחני נא מספרך, נענש בזה שלא הוזכר בפרשת המשכן ונמחה משם. וכן דוד המלך ע"ה אמר על זה (תהלים לט, ב), אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי, בעוד שאותו ממונה הממתין לענות אמן על קללת עצמי, עומד לנגדי להרע לי, אשים מחסום לפי שלא לקלל את עצמי:

ומשה לא היה נזהר בזה ואמר הרגני נא הרוג, וכן מחני נא מספרך וגו', ולכן נענש על זה. ובפרט עתה שהיה קללתו בשביל עצמו, שלא היה רוצה לשאת כל משא העם עליו, לכן נתקבל קללתו למעלה ונענש. אכן בזמן שאמר מחני נא וגו', היה קללתו בשביל כל ישראל, שהיה מתפלל בשבילם על מעשה העגל לא נענש במיתה, אבל מכל מקום קללתו לא חזר ריקם שנמחה מפרשת המשכן כאמור. ולכן נשארו אלדד ומידד במחנה ואמרו, משה מת ויהושע מכניסם לארץ, ובשביל זה בא יהושע למשה ואמר לו הדבר ההוא, ואמר אדני משה כלאם, תהיה מונע דברים האלו מפיהם שלא ינבאו כך, כלאם כמו שכתוב (שמות לו, ו) ויכלא העם מהביא, (בראשית ח, ב) ויכלא הגשם מן השמים, מניעה ממש, ומשה לא ביקש למונעם מלדבר ואמר (במדבר יא, כט) המקנא אתה לי וגו':

עד אשר יצא מאפכם והיה לכם לזרא (במדבר יא, ב). ראה עד היכן מגיע עונשן של המתאוים תאוה, על כן יזהר האדם מן המותרות ויספיק במועט, כמו שאמר יעקב אבינו (בראשית כח, כ) ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, והארכתי בזה (בשער האותיות) באות קו"ף קדושה:

והאיש משה עניו מאוד מכל האדם (במדבר יב, ג). ראה עד כמה גדולה מדת הענוה, הנה משה רבינו ע"ה מבחר הנבראים אדון הנביאים ולא שבחו הכתוב רק במדת הענוה. וצריך לילך במדת הענוה עד קצה האחרון, כהא דתנן (אבות ד, ד) מאוד מאוד הוי שפל רוח. ואמר הכתוב מכל האדם, הנה ג' ענוים היו. משה ואהרן אמרו (שמות טז, ז) ונחנו מה. אברהם אבינו (בראשית יח, כז) ואנכי עפר. דוד המלך ע"ה אמר (תהלים כב, ז) ואנכי תולעת. ומשה היה עניו מכולם, כי אברהם המשיל עצמו לעפר ואפר, ודוד לתולעת. אבל משה אמר אין אנחנו כלום. וזהו ענין מכל האדם, אדם ראשי תיבות *אברהם *דוד *משה, וכבר הזכרתי זה במקום אחר (עי' בשער האותיות אות ע' ענוה):

ויחר אף ה' בם וילך (במדבר יב, ח). וקשה מה מקום לחרון אף אחר שזילזל הקב"ה אותם, היה לו לכתוב חרון אף מקודם. וי"ל דחרון אף היה כמשמעו שחטאו היה להם להתודות על עונם ולומר חטאנו, וכמו שעשה דוד כשבא אליו נתן הנביא תיכף הודה ואמר (ש"ב יב, יג) חטאתי, אז אמר לו הנביא (שם) גם ה' העביר חטאתך:

והנה מרים מצורעת כשלג (במדבר יב, י). ראה עד היכן עונש של לשון הרע, ראו מה עלתה למרים הנביאה על שיחה קלה שדברה על משה רבינו עליו השלום אחיה. וכן הוא אומר (דברים כד, ט) זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים:

והעם לא נסע עד האסף מרים (במדבר יב, טו). וחלקו לה כבוד. יש ללמוד מכאן מי שרואה תלמיד חכם או צדיק מוכה ומעונה ומדולדל, ינהג בו כבוד ביותר, (משלי ג, יב) כי את אשר יאהב ה' יוכיח, ולא כמו שיש בדורות הללו בעונותינו הרבים, תלמיד חכם שהוא עני ודל, הוא שפל בעיני הבריות, ואוי להם מעלבונה של תורה. והירא דבר ה' ינהג בו כבוד ונזר ועטרה:

ברוך אתה יי אשר אין כמוך ואין זולתך. עזרתני להשלים במדבר נשא ובהעלותך